

‘De invloed van communicatie op het prototype als onderdeel van het Prototype-Willingness Model, toegepast op alcoholgebruik onder jongens.’

Bachelorthese studie Psychologie
Nathalie Reerink, S0158267
Juni 2009

Begeleiders: dr. Henk Boer en dr. Marcel Pieterse
Universiteit Twente,
Enschede.

Abstract

This study examined the influence of alcohol-usage promoting and alcohol-usage discouraging communication on the prototype, a component of the prototype willingness model (PWM). Data was collected from 129 Dutch boys, aged between 12 and 18 years. Measures included the use of alcohol by respondents, their parents and peers, communication by parents and peers and the components of the prototype willingness model. Results showed that, surprisingly, discouraging communication had no influence on any component of the PWM, nor on actual use of alcohol. Alcohol use promoting communication did affect the prototype and the actual alcohol usage. The PWM was used successfully in predicting alcohol usage. In conclusion, the PWM can be used successfully for predicting alcohol use, and alcohol usage promoting communication has a significant influence on the youth's drinking behaviour and prototype.

Samenvatting

Dit onderzoek heeft de invloed bekeken van alcoholgebruik bevorderende en alcoholgebruik ontmoedigende communicatie op het prototype, een onderdeel van het prototype willingness model (PWM). Gegevens zijn verzameld onder 129 Nederlandse jongens, tussen de 12 en 18 jaar oud. Er werd ondermeer gevraagd naar het alcoholgebruik van de respondenten, hun ouders en hun leeftijdsgenoten, communicatie door de ouders en leeftijdsgenoten en de componenten van het PWM. Uit de resultaten bleek dat, verrassend genoeg, ontmoedigende communicatie geen invloed had op de componenten van het PWM, en ook niet op het daadwerkelijke alcoholgebruik. Alcoholgebruik bevorderende communicatie had wél invloed op het prototype en op alcoholgebruik. Het PWM werd succesvol gebruikt voor het voorspellen van alcoholgebruik. Tot besluit, het PWM kan succesvol worden gebruikt om alcoholgebruik te voorspellen, en alcoholgebruik bevorderende communicatie heeft een significante invloed op het prototype en het alcoholgebruik van de jongeren.

Inleiding

Bijna iedereen kent het wel. Je bent op een feestje en er wordt je nog een drankje aangeboden. Eigenlijk heb je al genoeg gehad, maar ach... Eentje meer kan toch geen kwaad? En als om je te overtuigen zegt degene die het drankje aanbied 'ach kom, doe er nog één gezellig mee, dat kan toch nog wel?' of misschien wel: 'kom, doe nou niet zo ongezellig. Neem d'r nog eentje!'. Wat zou je doen in dit geval? Dit is één van de vragen die in dit onderzoek voor zijn gelegd aan 129 jongens, variërend in leeftijd van 12 tot 18 jaar. Uit gegevens van het CBS (2007) blijkt dat alcoholgebruik en met name overmatig alcoholgebruik onder jongeren steeds vaker voor komt (zie ook afbeelding 1). Volgens de gegevens van het CBS valt meer dan 18% van de jongeren tussen de 15 en 24 jaar in de categorie 'zware drinker', wat betekent dat ze minimaal zes glazen alcohol per keer drinken en dat minimaal één keer per week. 10% van de jongeren tussen de 15 en 24 drinkt zelfs gemiddeld drie of meer glazen alcohol per dag. Maar wat bepaald eigenlijk of een jongere (te) veel drinkt of niet? En hoe komt het beeld tot stand dat een jongere heeft van een overmatige drinker?

Dat (te veel) alcohol gevaarlijk is weet bijna iedereen. Het drinken van alcohol heeft niet alleen negatieve gevolgen voor de drinker zelf, maar ook voor zijn of haar omgeving. Alcohol gebruik kan leiden tot een verhoogd risico op gewelddadig gedrag, zowel door de drinker als gericht tegen de drinker. Ook kan rijden onder invloed van alcohol tot gevaarlijke situaties leiden voor zowel de bestuurder als andere inzittenden en medeweggebruikers. Verder leidt overmatig drinken ook tot verhoogd risico op o.a. hart- en vaatziekten, neurologische schade (zoals het syndroom van Korsakov), vruchtbaarheidsaandoeningen, leveraandoeningen en bepaalde soorten kanker. Ook kan alcoholgebruik door zwangere vrouwen schade toebrengen aan de foetus (Anderson en Baumberg, 2006).

Er zijn door de jaren heen verschillende modellen gebruikt om het risicogedrag van mensen te voorspellen. De bekendste hiervan zijn misschien wel de Theory of Reasoned Action (Fishbein & Ajzen, 1975) en de Theory of Planned Behaviour (Ajzen, 1991). De Theory of Reasoned Action gaat uit van de 'gedragsintentie', deze zou het daadwerkelijke gedrag voorspellen. Deze gedragsintentie wordt volgens het model weer voorspeld door de 'attitude' en 'subjectieve norm'. De attitude is hierbij de houding van de persoon tegenover bepaald gedrag en de subjectieve norm is de houding van de sociale omgeving tegenover het gedrag. Samen bepalen deze twee onderdelen dan de gedragsintentie, en daarmee het wel of niet vertonen van het gedrag.

Afbeelding 1: steeds meer jongeren drinken steeds meer en vaker alcohol.

De Theory of Planned Behaviour is eigenlijk een uitbreiding op de Theory of Reasoned Action. Als extra voorspellende variabele is 'ervaren gedragscontrole' toegevoegd, hiermee wordt de mate van controle over het uitvoeren van bepaald gedrag bedoeld die een persoon ervaart. Beide theorieën zijn succesvol gebruikt om het drinkgedrag van jongeren te voorspellen (o.a. Schlegel, D'Avernas, Zanna, DeCourville & Manske, 1992 en Marcoux & Shope, 1997). Een vaak genoemde tekortkoming van dergelijke modellen is echter de cognitieve insteek, waarbij er van uit wordt gegaan dat een beslissing altijd rationeel is en als het ware 'berekend' wordt door de variabelen tegen elkaar af te wegen.

Bij dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van een ander model, het Prototype Willingness Model (Gibbons, Gerrard, Blanton & Russell, 1998). Dit model bestaat uit een drietal facetten: het 'prototype' of het (meestal impliciete) beeld dat de jongeren hebben van een prototypisch persoon dat bepaald gedrag vertoont (in dit geval overmatig alcohol drinken); de 'similarity', in hoeverre herkent de jongere zichzelf in dit beeld; en de 'willingness', in hoeverre is de jongere bereid bepaald gedrag te vertonen in een bepaalde situatie (zou hij bijvoorbeeld een drankje aan nemen op een feestje als hij er al vijf gehad heeft?). Het Prototype Willingness Model gaat er van uit dat de drie genoemde facetten sterk met elkaar samen hangen. Een jongere vormt een bepaald prototypisch beeld en hij of zij bepaald in hoeverre dat prototypische beeld op zichzelf van toepassing is (similarity). Als het prototype gunstig is en de similarity als hoog wordt ervaren vloeit daar een eveneens hoge willingness uit voort, de bereidheid om al dan niet bepaald gedrag te vertonen. Een voorbeeld: een jongen die een positief prototypisch beeld heeft van een binge-drinker (hij vindt de prototypische drinker bijvoorbeeld cool, stoer en populair) en een hoge similarity opgeeft (hij vindt dat hij lijkt op die coole, stoere persoon) zal een grote willingness of bereidheid hebben om drinkgedrag te vertonen (hij neemt nog een glas aan na er al vijf te hebben gehad). Voor iemand met een negatief prototypisch beeld geldt het tegenovergestelde. Het Prototype Willingness Model is eerder succesvol gebruikt om onder andere het niet-roken van Noorse jongeren te voorspellen (Hukkelberg & Dykstra, 2008), en onderzoek van Spijkerman, van der Eijnden, Vitale en Engels (2004) wijst op het belang van prototypes bij het voorspellen van rook- of drinkgedrag van jongeren.

Er is nog maar weinig onderzoek gedaan naar hoe het prototype eigenlijk tot stand komt. Gezien het belang echter van de sociale omgeving bij het tot stand komen van gedrag van mensen, is het logisch om aan te nemen dat de omgeving van een jongere ook invloed heeft op de vorming van het prototype. In dit onderzoek ligt de nadruk op het onderzoeken wat de invloed van communicatie door de directe sociale omgeving is op het beeld dat jongeren hebben van een prototypisch persoon die overmatig alcohol gebruikt. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen alcoholgebruik bevorderende communicatie ('positieve communicatie') en alcoholgebruik ontmoedigende communicatie ('negatieve communicatie'). Deze communicatie concepten zijn eerder succesvol gebruikt in onderzoek naar condoomgebruik in Zuid-Afrika (Boer en Westhoff, 2006). Onder de directe sociale omgeving worden in dit onderzoek de ouders, broers, zussen en vrienden verstaan. Deze zijn in twee groepen verdeeld, de ouders in één groep en de leeftijdsgenoten (broers, zussen en vrienden) samengevoegd in de andere groep. Onderzoek naar alcoholpreventie onder jongeren wijst uit dat interventies waarbij ook de familie van de jongere wordt betrokken succesvoller zijn dan interventies die alleen gericht zijn op de adolescent zelf (Smit, Verdurmen, Monshouwer & Smit, 2008). Hieruit kan geconcludeerd worden dat de familie veel invloed heeft op jongeren. De invloed van het gedrag van de familie en verdere omgeving wordt ook geïllustreerd door het concept 'observational learning', leren door het observeren van voorbeeldgedrag of modelgedrag. Dit is een bekend onderdeel van de social learning theory

(Bandura, 1986). Dit kan er toe leiden dat jongeren in een omgeving waar veel alcohol wordt gedronken door de omgeving dit gedrag zelf ook aanleren en gaan vertonen ('modeling'). Om alcoholgebruik onder jongeren tegen te gaan wijst onderzoek uit dat het stellen van duidelijke regels met betrekking tot alcoholgebruik door de ouders effectief is (van der Vorst, Engels, Meeus, Dekovic en van Leeuwe, 2005). Ook de invloed van de sociale omgeving en de invloed van het stellen van regels komt daarom aan bod in dit onderzoek.

Gezien het grote verschil tussen jongens en meisjes bij het vertonen van riskant gedrag (zie o.a. Ginsburg en Miller, 1982, en recenter Gullone en Moore, 2000) is er voor gekozen de tijdens dit onderzoek verzamelde gegevens op te splitsen naar geslacht. Door de gegevens op te splitsen kunnen verschillen tussen de seksen duidelijker naar voren komen. Ook kunnen kleine verschillen zo niet tegen elkaar wegvallen in de analyses. Vanwege de kleine opzet van het onderzoek is besloten slechts de helft van de totale gegevens te bespreken, daarom worden in dit onderzoek alleen de gegevens van de jongens gebruikt. De gegevens van de meisjes worden apart besproken in een ander onderzoek.

Voor het onderzoek zijn een aantal vragen van specifiek belang. De belangrijkste vraag in het onderzoek is in hoeverre positieve of negatieve communicatie invloed heeft op de componenten van het Prototype Willingness Model, in het bijzonder op het prototype. Ook wordt gekeken naar de rechtstreekse invloed van positieve of negatieve communicatie op het drinkgedrag. Verder wordt er gekeken of het Prototype Willingness Model het drinkgedrag van jongeren succesvol voorspelt en wat het belang is van modeling van de sociale omgeving en de invloed van regels die al dan niet door de ouders worden opgesteld. Hierdoor kunnen vervolgens ideeën worden opgedaan over een effectievere aanpak van het drinkgedrag van jongeren.

Methoden

De respondenten.

In dit onderzoek zijn de gegevens geanalyseerd van 129 jongens in de leeftijd van 12 tot en met 18 jaar ($M = 14.51$, $S.D = 1.763$). De gegevens zijn verzameld in de eerste tot en met de zesde klassen van één middelbare school voor VMBO, HAVO en VWO in Holten. De gegevens zijn verzameld in twaalf verschillende klassen. Hieronder bevonden zich drie eerste klassen, (één Basis/Kader niveau VMBO klas, één Theoretisch/HAVO niveau VMBO klas en één HAVO/VWO klas), drie tweede klassen, (één Kader/Theoretisch niveau VMBO klas, één Theoretisch/HAVO niveau VMBO klas en één HAVO/VWO klas), twee derde klassen, (één Basis niveau VMBO klas en één HAVO klas), één vierde klas, (een HAVO klas), twee vijfde klassen, (één HAVO klas en één VWO klas) en één 6e klas (een VWO klas). Het responspercentage was 100%, maar vanwege een niet correct ingevulde vragenlijst en een te jonge respondent zijn twee lijsten niet meegenomen in de analyse. Er zijn uiteindelijk 127 vragenlijsten geanalyseerd.

De vragenlijst.

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een vragenlijst om onder andere drinkgedrag en prototype te bepalen (zie bijlage I). Hieronder worden de diverse onderdelen van de vragenlijst besproken.

Positieve communicatie

‘Positieve communicatie’ is de alcohol gebruik bevorderende communicatie waaraan een jongere blootstaat. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen positieve communicatie door de ouders (vader en moeder) en door de leeftijdsgenoten (broers, zussen en vrienden). De positieve communicatie door ouders wordt gemeten met vier items, twee items over de vader en dezelfde twee items over de moeder. Deze items zijn ‘hoe vaak zegt je vader/moeder zoiets als: “je mag zelf weten hoeveel alcohol je drinkt”’ en ‘hoe vaak zegt je vader/moeder zoiets als: “alcohol drinken is gezellig”’. Deze items hebben tezamen een Cronbach’s Alpha van 0.74.

De positieve of alcohol gebruik bevorderende communicatie door de leeftijdsgenoten wordt gemeten met zes items, twee over de broers, dezelfde twee items over de zussen en dezelfde twee items over de vrienden. Deze items zijn ‘hoe vaak krijg je van je broer(s)/zus(sen)/vrienden ongeveer zoiets te horen als “kom op, drink er nog één mee!”’ en ‘hoe vaak krijg je van je broer(s)/zus(sen)/vrienden ongeveer zoiets te horen als “ga je gezellig mee stappen/drinken?”’. Deze items hebben tezamen een Cronbach’s Alpha van 0.77.

Negatieve communicatie

‘Negatieve communicatie’ is de alcoholgebruik ontmoedigende communicatie waar een jongere aan blootstaat. Ook hier wordt er weer hetzelfde onderscheid gemaakt tussen ouders en leeftijdsgenoten. De negatieve communicatie door ouders wordt gemeten met vier items, twee items voor de vader en dezelfde twee items voor de moeder. Deze items zijn ‘hoe vaak zegt je vader/moeder zoiets als: “je mag zelf weten hoeveel alcohol je drinkt”’ en “hoe vaak zegt je vader/moeder zoiets als: “te veel alcohol drinken is gevaarlijk”’. Deze items hebben tezamen een Cronbach’s Alpha van 0.72.

De negatieve of alcohol gebruik ontmoedigende communicatie door de leeftijdsgenoten wordt gemeten met zes items, twee items over de broers, dezelfde twee over de zussen en dezelfde twee items over de vrienden. Deze items zijn ‘hoe vaak krijg je van je broer(s)/zus(sen)/vrienden ongeveer zoiets te horen als “je zou niet zo veel alcohol moeten drinken”’ en ‘hoe vaak krijg je van je broer(s)/zus(sen)/vrienden ongeveer zoiets te horen als “je moet wel oppassen met (te veel) alcohol drinken”’. Deze items hebben tezamen een Cronbach’s Alpha van 0.60.

Regels van de ouders

Onder communicatie vallen ook de regels die door de ouders worden gehanteerd. Bij de vragen over regels in de sociale omgeving wordt bedoeld of er specifieke regels zijn voor de jongere met betrekking tot de hoeveelheid alcohol die hij per keer nuttigt en/of het aantal keren per maand dat de jongere drinkt en zo ja, wat deze regels inhouden.

Modelgedrag van de sociale omgeving

Hiermee wordt bedoeld welk alcohol gerelateerd gedrag er wordt vertoond door de omgeving van de jongere. Er wordt hiermee een combinatie bekeken van de mate van alcoholgebruik en de frequentie van alcoholgebruik in de sociale omgeving, dus onder vader, moeder, broers, zussen, vrienden en vriendinnen. Voor de mate van alcoholgebruik is gevraagd naar een (ruwe) schatting van het aantal glazen alcohol dat per keer wordt genuttigd door de moeder, vader, broers, zussen, vrienden en vriendinnen. Voor de frequentie van alcoholgebruik is gevraagd aan te geven hoe vaak achtereenvolgend de moeder, vader, broers, zussen, vrienden en vriendinnen ongeveer alcohol gebruiken. Hierbij kon een keuze worden gemaakt tussen ‘nooit’, ‘een paar keer per jaar’, ‘één of twee keer per maand’, ‘één keer per week’, ‘twee of

drie keer per week' en 'vaker dan drie keer per week'. Gezamenlijk hebben deze items een Cronbach's Alpha van 0.82.

Prototype Willingness Model

Hieronder valt het beeld dat de jongere heeft van de prototypische mannelijke (binge)drinker van zijn leeftijd. Hierbij gaat het om het prototypische beeld dat hij heeft van iemand van zijn leeftijd die meer dan zes glazen alcohol op een avond drinkt. Dit prototype is gemeten door verschillende woorden op toepasselijkheid te laten beoordelen op een vijf-punts Likert schaal, waarbij 1 = helemaal wel, 2 = een beetje wel, 3 = neutraal, 4 = een beetje niet en 5 = helemaal niet. Een aantal woorden die zijn beoordeeld zijn 'cool', 'sociaal', 'volwassen', 'saai' en 'populair'. Het prototype heeft een Cronbach's Alpha van 0.85. Ook wordt gekeken naar de similarity, in hoeverre vindt de jongere dat hij op een dergelijke prototypische drinker lijkt? Het laatste onderdeel van het model is de Willingness, hoe positief of negatief staat de jongere tegenover het aannemen van een extra glas alcohol als hij al vrij veel heeft gedronken? Dit is gemeten met twee items; zou de jongere het drankje aannemen en opdrienen, of 'nee bedankt' zeggen en het drankje niet aannemen? Deze items hebben een Cronbach's Alpha van 0.89.

Drinkgedrag

De overige vragen meten het drinkgedrag van de jongere zelf. Hoe veel alcohol drinkt hij en hoe vaak, waar drinkt hij voornamelijk, en wat wordt er dan zoal gedronken? De drinklocatie wordt gemeten door de vraag waar de jongere alcohol drinkt, gevolgd door diverse mogelijkheden (onder andere de disco, kroeg of sportkantine) en beoordeeld op een vier-punts schaal van '1 = nooit' tot '4 = vaak'. Deze items hebben samen een Cronbach's Alpha van 0.91. Het gezelschap waarmee gedronken wordt, wordt op dezelfde manier met een vier-puntsschaal gemeten, waarbij de diverse mogelijkheden onder andere moeder, vader, vrienden en sportkameraden zijn. Deze items hebben samen een Cronbach's Alpha van 0.80. De typen alcohol die worden gedronken zijn ook met vier punten gemeten. De verschillende in de vraag genoemde soorten alcohol zijn bier, wijn, zoete drankjes, mixdrankjes en sterke drank. Deze items hebben samen een Cronbach's Alpha van 0.70. Ook is er gevraagd hoeveel glazen alcohol een jongere gemiddeld drinkt per gelegenheid en hoe vaak een jongere gemiddeld alcohol drinkt per maand. Al deze items (dus locatie, gezelschap, soort alcohol, hoeveelheid per keer en aantal keren per maand) zijn samen gebruikt als maten voor drinkgedrag. Onderling correleren deze items dan ook hoog, Cronbach's Alpha 0.88.

De procedure.

Er werd voor gekozen het onderzoek uit te voeren op een middelbare school, gezien de grote hoeveelheid kinderen van verschillende niveau's en leeftijden. Nadat er contact werd gezocht met de school zijn er twee data afgesproken waarop de vragenlijsten af konden worden genomen. Voor het afnemen van de vragenlijsten stonden de onderzoekers voor de klas en werden voorgesteld door de docent. De leerlingen zaten op hun gewoonlijke plekken en in de standaard opstelling in het lokaal en luisterden naar een korte uitleg van de onderzoekers over het onderwerp van de vragenlijst. Hierna werden de lijsten met de begeleidende brieven (zie bijlage II) uitgedeeld en begonnen de leerlingen met het invullen. Bij onduidelijkheden kon de hand op worden gestoken en werd de leerling door één van de twee onderzoekers geholpen met hun vraag. Onderling overleg tussen de leerlingen werd ontmoedigd, maar kon niet geheel worden voorkomen. Het invullen van de vragenlijst duurde gemiddeld (afhankelijk van de klas en het niveau) tussen de 10 en 20 minuten. Na afloop werden de ingevulde vragenlijsten ingenomen en gingen de leerlingen verder met de geplande les.

Statistische analyse.

De gegevens zijn geanalyseerd door middel van correlatieanalyses om de correlaties tussen concepten zichtbaar te maken. Vervolgens zijn er regressieanalyses uitgevoerd om vast te stellen welke concepten het meest bijdragen aan de totale proportie verklaarde variantie. Ook is er een hiërarchische regressieanalyse uitgevoerd om de invloed van het Prototype Willingness Model en de positieve en negatieve communicatie door ouders en leeftijdsgenoten samen op drankgebruik te berekenen, zodat bepaald kan worden of de communicatie of het Prototype Willingness Model meer toevoegt aan de verklaring van alcoholgebruik.

Zoals al eerder vermeld, wordt er bij het meten van de communicatie onderscheid gemaakt tussen positieve of alcoholgebruik bevorderende communicatie en negatieve of alcoholgebruik ontmoedigende communicatie. Tevens is de communicatie opgesplitst in positieve en negatieve communicatie door de ouders en positieve en negatieve communicatie door de leeftijdsgenoten; broers, zussen en vrienden. Als maat van drankgebruik wordt gebruik gemaakt van de vijf eerder genoemde componenten; locatie, gezelschap, type alcohol, aantal glazen alcohol per keer en aantal keren dat er alcohol wordt gedronken per maand.

Resultaten

Beschrijving van de respondenten.

In tabel 1 is een overzicht te zien van de respondentengegevens. De respondenten in dit onderzoek waren zoals gezegd allen jongens tussen de 12 en 18 jaar ($M = 14.51$, $S.D = 1.763$). Van de 127 respondenten was een ruime meerderheid afkomstig uit de eerste, tweede of derde klas (in totaal 74.0%). In totaal was 45.7% van de respondenten een VMBO-leerling, waarvan 26.0% van Basis/Kader niveau en 19.7% van Theoretisch/HAVO niveau. 24.4% van de respondenten was een HAVO leerling, 16.5% een HAVO/VWO leerling en was 13.4% afkomstig van het VWO.

Tabel 1, samenvatting van de respondentengegevens.

Leeftijd	<i>n</i> =	%
12 jaar	10	7.9
13 jaar	35	27.6
14 jaar	31	24.4
15 jaar	17	13.4
16 jaar	10	7.9
17 jaar	13	10.2
18 jaar	11	8.7
Niveau:		
VMBO-B/K	33	26.0
VMBO-T/H	25	19.7
HAVO	31	24.4
HAVO/VWO	21	16.5
VWO	17	13.4
Klas:		
Eerste	34	27.6
Tweede	32	25.2
Derde	27	21.3
Vierde	10	7.9
Vijfde	11	8.7
Zesde	12	9.4

De communicatie.

De items die communicatie meten werden in de lijst beoordeeld op een schaal met een minimum van één en een maximum van vier. Hier zijn later de totalen van berekend, gedeeld door het aantal items. Het resultaat is te zien in tabel 2. Er is duidelijk zichtbaar dat ouders gemiddeld vaker negatief (dus alcoholgebruik ontmoedigend) dan positief (alcoholgebruik bevorderend) communiceren tegen hun kinderen. Ook onder leeftijdsgenoten wordt gemiddeld vaker negatief gecommuniceerd.

Tabel 2, gemiddelde communicatie, n = 126. Min. = 1, Max. = 4.

	Gemiddelde:
Positieve communicatie ouders	1.5
Negatieve communicatie ouders	2.5
Positieve communicatie leeftijdsgenoten	1.7
Negatieve communicatie leeftijdsgenoten	2.3

Invloed van communicatie op het prototype

Uit de correlatie tabel 3 blijkt dat negatieve of alcoholgebruik ontmoedigende communicatie door zowel de ouders als de leeftijdsgenoten niet significant correleert met het prototype. De negatieve communicatie correleert ook niet met de similarity of de willingness. Positieve of alcoholgebruik bevorderende communicatie correleert echter wél significant met het prototype, zowel communicatie door de ouders (correlatie = 0.22, $p < 0.05$) als door de leeftijdsgenoten (correlatie = 0.34, $p < 0.001$).

Tabel 3, correlatie communicatie en prototype-willingness model

	Prototype	Similarity	Willingness
Positieve communicatie ouders	0.22*	0.27**	0.28**
Negatieve communicatie ouders	0.02	0.12	0.12
Positieve communicatie leeftijdsgenoten	0.34***	0.38***	0.45***
Negatieve communicatie leeftijdsgenoten	0.00	-0.14	-0.18*

***. Correlatie is significant bij een alpha van 0.001 (tweezijdig getoetst)

** . Correlatie is significant bij een alpha van 0.01 (tweezijdig getoetst)

*. Correlatie is significant bij een alpha van 0.05 (tweezijdig getoetst)

Uit de regressieanalyse (zie tabel 4) komt een minder sterke samenhang naar voren. Hieruit blijkt dat de positieve communicatie door leeftijdsgenoten de grootste invloed heeft op zowel prototype, similarity als willingness. Opvallend is dat bij de regressieanalyse de positieve communicatie door de ouders niet significant blijkt.

Tabel 4, regressieanalyse communicatie en prototype-willingness model

	Prototype β	Similarity β	Willingness β
Positieve communicatie ouders	0.09	0.11	0.08
Negatieve communicatie ouders	-0.05	0.03	0.01
Positieve communicatie leeftijdsgenoten	0.31**	0.33***	0.41***
Negatieve communicatie leeftijdsgenoten	0.00	-0.13	-0.17*
$R^2 =$	0.13	0.17	0.24

***. Correlatie is significant bij een alpha van 0.001

** . Correlatie is significant bij een alpha van 0.01

*. Correlatie is significant bij een alpha van 0.05

Invloed van communicatie op alcoholgebruik

In tabel 5 worden de correlaties getoond tussen de positieve (alcoholgebruik bevorderende) en negatieve (alcoholgebruik ontmoedigende) communicatie door ouders en leeftijdsgenoten en het daadwerkelijke alcoholgebruik van de jongere. Hier valt weer op dat negatieve communicatie door de ouders niet of nauwelijks significant correleert met alcoholgebruik, het lijkt enkel invloed te hebben op het gezelschap waarmee gedronken wordt en de soorten alcohol die worden gedronken (correlaties 0.22, en 0.18

$p < 0.05$). Negatieve of alcoholgebruik ontmoedigende communicatie door de leeftijdsgenoten correleert niet significant met de andere maten. Positieve of alcoholgebruik bevorderende communicatie door leeftijdsgenoten correleert wel zeer sterk en significant met alle maten voor alcoholgebruik (correlaties tussen de 0.61 en 0.76, $p < 0.01$). Positieve communicatie door de ouders correleert in iets mindere mate met de maten voor alcoholgebruik (correlaties tussen de 0.33 en 0.46, $p < 0.01$). Ook hieruit lijkt naar voren te komen dat negatieve of alcoholgebruik ontmoedigende communicatie minder invloed heeft op het drinkgedrag van jongeren dan positieve of alcoholgebruik bevorderende communicatie.

Tabel 5, correlatie communicatie en alcoholgebruik

	Aantal glazen per keer	Aantal keren per maand	Locatie	Gezelschap	Soorten alcohol
Positieve communicatie Ouders	0.43***	0.33***	0.45***	0.42***	0.46***
Negatieve communicatie Ouders	0.16	0.16	0.14	0.02*	0.18*
Positieve communicatie Leeftijdsgenoten	0.71***	0.62***	0.73***	0.77***	0.61***
Negatieve communicatie Leeftijdsgenoten	-0.07	-0.12	-0.09	-0.07	-0.13

***. Correlatie is significant bij een alpha van 0.001 (tweezijdig getoetst)

**. Correlatie is significant bij een alpha van 0.01 (tweezijdig getoetst)

*. Correlatie is significant bij een alpha van 0.05 (tweezijdig getoetst)

Uit de regressieanalyse (zie tabel 6) komt ook een significant verband naar voren tussen de positieve of alcoholgebruik bevorderende communicatie door de ouders en leeftijdsgenoten en het daadwerkelijke drinkgedrag. Hier wordt het beeld dat negatieve communicatie niet of nauwelijks invloed heeft weer bevestigd.

Tabel 6, regressieanalyse communicatie en alcoholgebruik

	Aantal glazen per keer β	Aantal keren per maand β	Locatie β	Gezelschap β	Soorten Alcohol β
Positieve communicatie ouders	0.12	0.06	0.15*	0.09	0.23**
Negatieve communicatie ouders	0.01	0.03	0.05	0.06	0.03
Positieve communicatie leeftijdsgenoten	0.65***	0.59***	0.67***	0.72***	0.51***
Negatieve communicatie leeftijdsgenoten	-0.07	-0.12	-0.07	-0.06	-0.11
$R^2 =$	0.52	0.41	0.57	0.61	0.43

***. Correlatie is significant bij een alpha van 0.001

** . Correlatie is significant bij een alpha van 0.01

*. Correlatie is significant bij een alpha van 0.05

Regelgeving door de ouders.

Van alle respondenten geeft 60.6% aan thuis regels te hebben over de hoeveelheid alcohol die per keer gedronken mag worden. 63.8% van de ondervraagden geeft aan regels te hebben over het aantal keren per maand dat er alcohol gedronken mag worden. Van de respondenten die thuis regels hebben over de hoeveelheid, mag de meerderheid (57.7%) helemaal niet drinken. Bij de respondenten die regels hebben over het aantal keren per maand dat er gedronken mag worden mag 52.6% nooit drinken. Er is ook gekeken naar de verschillen tussen de opleidingsniveaus van de respondenten en de regels die zij gesteld krijgen. Hierbij is enkel gekeken naar de eerste, tweede en derde klassen, aangezien daar verreweg de meerderheid van de kinderen met regels inzit (90.8%). In tabel 7 is een samenvatting opgenomen van deze gegevens. Opvallend is dat de respondenten van het VMBO vaker regels hebben betreffende alcoholgebruik dan de respondenten van de HAVO of het VWO.

Tabel 7, regels, bekeken per niveau.

	Percentage met regels hoeveelheid:	Percentage met regels frequentie:
Niveau (alleen 1 ^e t/m 3 ^e klas):		
VMBO	(n = 58), 81.0%	(n = 58), 84.5%
HAVO en VWO	(n = 35), 77.1%	(n = 35), 74.3%
4 ^e , 5 ^e en 6 ^e klassen: (VMBO, HAVO en VWO)	(n = 33), 9.1%	(n = 33), 18.8%

De correlatie tussen het al dan niet hebben van regels betreffende de hoeveelheid die per keer gedronken mag worden of het aantal keren dat er per maand gedronken mag worden en het daadwerkelijke drinkgedrag is ook onderzocht. Hieruit is gebleken dat het hebben van regels negatief correleert met alle maten van drinkgedrag. In tabel 8 is te zien dat het hebben van een regel over de hoeveelheid vrij sterk correleert met het daadwerkelijke aantal glazen dat per keer gedronken wordt (correlatie = -0.53, $p < 0.01$). Bij het uitvoeren van een ANCOVA waarbij leeftijd als covariaat wordt gekozen blijkt echter dat er geen significant effect is van regels ($F = 2.19$, $p > 0.05$). Er kan dus niet geconcludeerd worden dat het hebben van regels leidt tot minder alcoholgebruik.

Tabel 8, correlatie regels en drinkgedrag.

	Aantal glazen per keer	Aantal keren per maand	Locatie	Gezelschap	Soorten alcohol
Regel hoeveelheid	-0.53***	-0.40***	-0.41***	-0.45***	-0.36***
Regel frequentie	-0.46***	-0.41***	-0.37***	-0.37***	-0.25**

***. Correlatie is significant bij een alpha van 0.001 (tweezijdig getoetst)

Modeling van de sociale omgeving.

De rol van de sociale omgeving bij het drankgebruik van de respondenten is ook onderzocht. Zowel de frequentie van alcoholgebruik als de hoeveelheid alcohol die per keer wordt genuttigd door de ouders en leeftijdsgenoten van de jongeren is hierbij onderzocht in relatie tot het drankgebruik van de jongeren zelf. Dit laatste is wederom gemeten met de eerder gebruikte variabelen. In tabel 9 zijn de correlaties aangegeven tussen de hoeveelheid die- en de frequentie waarmee de omgeving drinkt, en het drinkgedrag van de jongeren. Hierbij valt de hoge correlatie (0.72, $p < 0.01$) tussen de hoeveelheid die de omgeving drinkt en de hoeveelheid die de jongeren zelf drinken op. Dit duidt er op dat jongeren die geconfronteerd worden met een sociale omgeving waarin veel alcohol gedronken wordt zelf ook meer alcohol drinken.

Tabel 9, correlatie alcoholgebruik door de sociale omgeving en drinkgedrag jongeren

	Aantal glazen per keer	Aantal keren per maand	Locatie	Gezelschap	Soorten alcohol
Hoeveelheid drank Sociale omgeving	0.72***	0.60***	0.59***	0.64***	0.46***
Frequentie drinken Sociale omgeving	0.57***	0.61***	0.61***	0.68***	0.58***

***. Correlatie is significant bij een alpha van 0.001 (tweezijdig getoetst)

De regressieanalyse bevestigt het bestaande beeld (zie tabel 10). Er blijkt een significante samenhang te zijn tussen de hoeveelheid en de frequentie waarmee de sociale omgeving drinkt en het eigen drinkgedrag van de jongeren.

Tabel 10, regressieanalyse alcoholgebruik sociale omgeving en drinkgedrag jongeren

	Aantal glazen per keer β	Aantal keren per maand β	Locatie β	Gezelschap β	Soorten Alcohol β
Hoeveelheid drank sociale Omgeving	0.62***	0.35***	0.33***	0.34***	0.16
Frequentie drinken sociale Omgeving	0.15	0.38***	0.39***	0.46***	0.48***
$R^2 =$	0.54	0.45	0.44	0.54	0.34

***. Correlatie is significant bij een alpha van 0.001

Prototype Willingness Model.

Bij het analyseren van de gegevens is een totaalscore gebruikt voor het prototype, gedeeld door het aantal items. Hierbij zijn de positieve bijvoeglijk naamwoorden omgeschaald, waardoor een hogere totaalscore dus staat voor een meer positief totaalbeeld van de prototypische drinker. Dit totaalconcept van prototype had zoals eerder vermeld een Cronbach's alpha van 0.85, wat aangeeft dat er een goede samenhang zit tussen de verschillende items van de schaal. De minimum score op het prototype in de steekproef is 1 punt, de maximum score is 4.53 punten ($M = 2.45$, $S.D = 0.68$). Zoals blijkt uit tabel 11 correleert het prototype zeer significant met zowel de similarity als de willingness. Een ANOVA wijst uit dat de similarity zeer significant samenhangt met het prototype ($F = 7.47$, $p < 0.001$). Uit een ANOVA uitgevoerd voor de willingness blijkt hetzelfde ($F = 3.26$, $p < 0.002$). Hiermee wordt de door de theorie voorspelde samenhang tussen de componenten van het Prototype Willingness Model bevestigd.

Tabel 11, correlatie tussen de componenten van het prototype willingness model.

	Prototype	Similarity	Willingness
Prototype	1		
Similarity	0.38***	1	
Willingness	0.42***	0.38***	1

***. Correlatie is significant bij een alpha van 0.001 (tweezijdig getoetst)

Voorspellende waarde van het Prototype Willingness Model.

In tabel 12 wordt de correlatie weergegeven tussen de componenten van het Prototype Willingness Model en de inmiddels bekende maten voor alcoholgebruik. Uit de tabel blijkt dat alle onderdelen zeer significant correleren ($p < 0.01$). De correlaties tussen de willingness en de maten voor drankgebruik zijn zoals de theorie voorspeldt het hoogst; tussen de 0.45 en 0.6 ($p < 0.01$). Hiermee wordt de hypothese dat het model geschikt is om alcoholgebruik te voorspellen bevestigd.

Tabel 12, correlatie tussen het prototype willingness model en alcoholgebruik.

	Aantal glazen per keer	Aantal keren per maand	Locatie	Gezelschap	Soorten alcohol
Prototype	0.35***	0.32***	0.37***	0.34***	0.34***
Similarity	0.44***	0.42***	0.45***	0.42***	0.43***
Willingness	0.60***	0.45***	0.56***	0.55***	0.53***

***. Correlatie is significant bij een alpha van 0.001 (tweezijdig getoetst)

Uit de regressieanalyse blijkt dat het model werkt zoals het volgens de theorie zou moeten werken. In tabel 13 is duidelijk te zien dat de willingness (en in mindere mate ook de similarity) significant correleren met de maten voor alcoholgebruik.

Tabel 13, regressieanalyse van het prototype willingness model en alcoholgebruik.

	Aantal glazen per keer β	Aantal keren per maand β	Locatie β	Gezelschap β	Soorten Alcohol β
Prototype	0.06	0.08	0.11	0.08	0.05
Similarity	0.17	0.24*	0.21*	0.20*	0.25**
Willingness	0.52***	0.36***	0.46***	0.46***	0.49***
$R^2 =$	0.41	0.29	0.41	0.37	0.44

***. Correlatie is significant bij een alpha van 0.001

** . Correlatie is significant bij een alpha van 0.01

*. Correlatie is significant bij een alpha van 0.05

Communicatie en het Prototype Willingness Model.

Als laatste berekening zijn de positieve en negatieve communicatie en de componenten van het Prototype Willingness Model samen gebruikt in een hiërarchische regressieanalyse om drankgebruik (hier gedefinieerd als het aantal glazen alcohol dat per gelegenheid wordt gedronken) te voorspellen. Het resultaat is te zien in tabel 14. Hierbij valt op dat alleen de positieve communicatie door leeftijdsgenoten (zowel in blok één als in blok twee) en de willingness significant zijn ($p < 0.001$). De totale proportie verklaarde variantie neemt slechts weinig toe bij het toevoegen van de componenten van het Prototype Willingness Model, R^2 verandert van 0.55 naar 0.62 bij het toevoegen van het model.

Tabel 14, hiërarchische regressieanalyse van communicatie en prototype willingness model op alcoholgebruik.

	Blok 1	Blok 2
	β	β
Positieve communicatie ouders	0.15	0.12
Negatieve communicatie ouders	0.02	0.02
Positieve communicatie leeftijdsgenoten	0.65***	0.50***
Negatieve communicatie leeftijdsgenoten	-0.12	-0.04
Prototype		0.00
Similarity		0.05
Willingness		0.31***
$R^2 =$	0.55	0.62

***. Correlatie is significant bij een alpha van 0.001

Conclusie

Het doel van dit onderzoek was het onderzoeken van de invloed van communicatie op het prototypische beeld van een binge-drinker dat jongeren vormen. Ook werd de invloed van communicatie op het eigenlijke drinkgedrag van de jongeren onderzocht en werd het Prototype-Willingness Model gebruikt om het drinkgedrag te onderzoeken. Verder is er ook nog gekeken naar de invloed van door de ouders gestelde regels over alcoholgebruik en de invloed daarvan op het drankgebruik van de jongeren. Tevens is de invloed van het gedrag van de sociale omgeving op het drinkgedrag van de jongeren besproken.

Uit het onderzoek zijn een aantal interessante resultaten naar voren gekomen. De verwachting dat negatieve communicatie door de ouders zou leiden tot een negatief prototype blijkt verrassend genoeg niet bevestigd te worden. De negatieve communicatie door de ouders blijkt zelfs geen enkel effect te hebben op de componenten van het Prototype Willingness Model. Enkel de negatieve communicatie door leeftijdsgenoten correleert nog net significant met de willingness ($p = 0.05$). Verder blijkt dat positief communiceren over alcohol juist wél significant correleert met een positiever prototype. Hierbij blijkt positieve communicatie door leeftijdsgenoten de grootste invloed te hebben op zowel prototype, similarity en willingness.

Dit zelfde beeld is zichtbaar als het gaat om daadwerkelijk alcoholgebruik. Negatieve communicatie door de ouders heeft hier in het geheel geen invloed op, terwijl positieve communicatie door de ouders correleert met meer alcoholgebruik door de jongere. Ook negatieve communicatie door leeftijdsgenoten heeft geen effect op het drankgebruik. Positieve communicatie door leeftijdsgenoten correleert daarentegen wel weer zeer hoog met alcoholgebruik. In de regressieanalyse blijkt positieve communicatie door ouders net niet significant ($p = 0.051$) bij het voorspellen van alcoholgebruik. Positieve communicatie door leeftijdsgenoten blijkt (samen met de willingness) echter een zeer significante voorspeller van alcoholgebruik ($p < 0.001$). Hieruit zou geconcludeerd kunnen worden dat jongens gevoeliger

zijn voor positieve uitlating over alcohol (voornamelijk de positieve uitlatingen van leeftijdsgenoten) dan voor de negatieve, meer waarschuwendende communicatie.

Het stellen van regels met betrekking tot de hoeveelheid alcohol die per keer gedronken mag worden en het aantal keren dat er per maand gedronken mag worden blijkt niet zondermeer te leiden tot minder alcoholgebruik. Jongeren die thuis regels hebben over alcoholgebruik drinken weliswaar minder dan jongeren die geen regels hebben, maar dit hangt meer samen met de leeftijd, waarbij oudere kinderen meer en vaker drinken en minder vaak regels hebben. Jongere kinderen (die nog niet de wettelijke leeftijd van 16 jaar hebben bereikt) drinken minder en hun ouders stellen ook vaker regels over alcoholgebruik. Van alle ondervraagde respondenten heeft iets meer dan 60% thuis regels over hoeveel alcohol er per gelegenheid gedronken mag worden. Ruim 90% van deze respondenten is jonger dan 16 jaar. Het lijkt bijna alsof kinderen vanaf 16 jaar op slag de vrije teugel wordt gegeven met betrekking tot alcoholgebruik. Minder dan 10% van de jongeren van 16 jaar of ouder heeft regels met betrekking tot de hoeveelheid alcohol die genuttigd mag worden. Alcoholconsumptie stijgt dan ook sterk rond die leeftijd; ruim 50% van de respondenten van 16 jaar en ouder drinkt zelfs meer dan 8(!) glazen alcohol per gelegenheid, tegenover slechts 7.7% van de respondenten jonger dan 16 jaar. Slechts 12% van de jongeren van 16 jaar en ouder houdt zich aan de voorgeschreven 'verantwoord gebruik' grens (www.alcoholinfo.nl, 2008) voor volwassen mannen van 2 glazen alcohol per gelegenheid. De vraag is nu of ouders gewoon massaal stoppen met het opleggen van regels zodra hun kind 16 is geworden zodat de kinderen beginnen met drinken, of dat de kinderen met 16 jaar toch al beginnen te drinken en de ouders de regels op dat moment niet meer kunnen of willen handhaven.

Zoals werd verwacht heeft het drinkgedrag van de sociale omgeving (waaronder vader, moeder, broers, zussen, vrienden en vriendinnen worden verstaan) veel invloed op het alcoholgebruik van de jongeren. Hierbij drinken jongeren uit een omgeving waar veel en vaak gedronken wordt zelf ook veel, vaak, op veel verschillende locaties, met veel verschillende mensen en veel verschillende soorten alcohol. Kortom, een alcoholrijke sociale omgeving werkt het alcoholgebruik van een jongere in de hand. Hierbij wijst de regressieanalyse uit dat voor elk glas alcohol dat er door de sociale omgeving per gelegenheid wordt gedronken, de jongere 0.6 glas drinkt. Hier zouden ouders zeker rekening mee kunnen houden door zelf minder te drinken en minder alcohol in huis te hebben, zodat ook hun kinderen niet of niet zo veel kunnen drinken. Een interventie tegen alcoholgebruik onder jongeren zou daarom ook gericht kunnen worden op de ouders, die een belangrijk onderdeel zijn van de sociale omgeving. Hierbij zou minder veel en minder frequent alcoholgebruik van de ouders (en wellicht ook minder positieve uitlatingen over alcohol) kunnen leiden tot minder drankgebruik bij de kinderen.

Discussie

Uit de in dit onderzoek gevonden resultaten blijkt duidelijk de invloed van de leeftijdsgenoten en de invloed van de sociale omgeving in het algemeen op de jongeren. Jongeren met leeftijdsgenoten die positiever staan tegenover alcoholgebruik hebben zelf een positiever prototypisch beeld, een hogere similarity, een grotere willingness en drinken significant meer dan jongeren met leeftijdsgenoten die negatiever staan tegenover alcoholgebruik. Het zelfde geldt voor jongeren met een sociale omgeving waarin meer en vaker wordt gedronken, ook zij drinken zelf meer. Uit het onderzoek kwam ook naar voren dat slechts 23% van de jongeren soms alleen alcohol drinkt. Van de drinkers drinkt de overige 77% nooit alleen maar altijd

met anderen samen. Alcoholgebruik is dus duidelijk een sociale gebeurtenis, waarbij hele groepen mensen met gelijke meningen en gelijk drinkgedrag bij elkaar lijken te clusteren. Hierbij kan men zich afvragen of jongeren die veel drinken zelf bewust kiezen voor gezelschap van leeftijdsgenoten die positief communiceren over alcohol, of dat een omgeving met leeftijdsgenoten die positief zijn over alcohol leidt tot meer drinken. Dezelfde vraag geldt ook voor het gedrag van de sociale omgeving, kiest een jongere die zelf drinkt een sociale omgeving die ook drinkt of gaan jongeren zelf drinken omdat ze in een sociale omgeving vertoeven waar veel en vaak wordt gedronken? Gezien de aard van dit onderzoek kunnen er geen causale verbanden aan worden getoond. Echter, een kind kiest zijn eigen ouders natuurlijk niet, en het zelfde geldt voor broers en zussen. Een sociale omgeving kan slechts tot op een bepaalde hoogte zelf samengesteld worden en in dit onderzoek is ook duidelijk het effect naar voren gekomen van juist die elementen die niet gekozen kunnen worden, zoals de ouders, broers en zussen.

Gezien de grote invloed van de communicatie door leeftijdsgenoten (waaronder vrienden) is het lastiger om over oorzaak en gevolg te theoretiseren. In dit onderzoek is de hypothese opgesteld dat door positieve communicatie het prototypische beeld ook positiever wordt, wat dan uiteindelijk weer invloed heeft op het gedrag van de jongeren. Dit beeld lijkt bevestigd te kunnen worden; positieve communicatie door leeftijdsgenoten correleert met een positief prototype. Jongeren kiezen hun vrienden echter vaak – grotendeels - zelf uit, zeker in de leeftijdsgroep waar dit onderzoek zich op heeft gericht waarbij de overstap van de basisschool naar een nieuwe, grote middelbare school al gemaakt is. Hierdoor is het ook mogelijk dat jongeren die zelf al positiever staan tegenover alcoholgebruik en zelf al een positiever prototype hebben vrienden uitkiezen met vergelijkbare ideeën. Voor een duidelijker beeld over eventuele causale verbanden zou vervolgonderzoek zich specifiek kunnen richten op de positieve en negatieve communicatie door de verschillende personen in de sociale omgeving van jongeren. Hierbij zou de positieve en negatieve communicatie door vaders, moeders, broers, zussen, vrienden, vriendinnen en ook leerkrachten, sportkameraden of burens en kennissen allemaal apart geanalyseerd kunnen worden zodat er een duidelijker beeld ontstaat van de invloed van communicatie door elke groep afzonderlijk. Daarbij kan dan worden gekeken welke groepen het prototype het meest beïnvloeden, de gekozen (bijvoorbeeld vrienden) of niet gekozen (bijvoorbeeld ouders) onderdelen van de sociale omgeving.

Een andere mogelijke reden voor de gevonden correlaties is reporting bias door de jongeren. Hierbij is het mogelijk dat jongeren die veel drinken en een positief beeld hebben over alcohol meer positieve communicatie door de sociale omgeving herinneren en rapporteren. Jongeren die niet drinken en een negatief beeld hebben over alcohol zouden meer negatieve communicatie door de sociale omgeving herinneren en rapporteren. Om deze bias te ondervangen zou het mogelijk zijn bij vervolgonderzoek de sociale omgeving (ouders, broers, zussen en vrienden) ook een vragenlijst af te nemen over de frequentie waarmee bepaalde vormen van communicatie voorkomen. Een mogelijk probleem met deze methode is echter dat met name ouders met het oog op sociale wenselijkheid wellicht niet helemaal eerlijk zijn bij het invullen van de vragen. Een ander probleem is de omvang van het sociale netwerk van een jongere, en de grote aantallen vragenlijsten die dientengevolge afgenomen zullen moeten worden, met het risico op wegingen en missing data.

Toekomstig onderzoek zou zich ook kunnen richten op andere groepen jongens. De jongeren in dit onderzoek gaan allemaal naar dezelfde middelbare school en komen bijna allemaal uit een vergelijkbare plattelandsomgeving. Om met enige zekerheid conclusies te kunnen trekken die voor jongens uit heel Nederland gelden, zal er zeker ook gekeken moeten worden naar

bijvoorbeeld jongeren in grote steden om te zien of daar vergelijkbare resultaten worden gevonden. Als verschillende steekproeven van jongens vergelijkbare correlaties laten zien kan er gekeken worden naar het aanpassen van alcoholinterventies. Deze zouden dan meer gericht kunnen worden op de sociale omgeving; de houding en het gedrag van jongeren onderling en ook het drinkgedrag van de ouders.

Dankwoord

Bij deze wil ik graag gebruikmaken van de gelegenheid om een aantal personen te bedanken. Als eerste meneer Boer, voor de goede begeleiding en alle tips voor de verslaglegging. Dan ook Kristin Seeger, met wie ik alle data heb verzameld en die me geholpen heeft als ik het zelf even niet meer wist. En natuurlijk meneer Metsemakers, afdelingshoofd op de Waerdenborch in Holten, de school waar we alle data hebben verzameld. Hij was zo vriendelijk ons toestemming te geven voor het onderzoek en heeft ons met alles geholpen en zeer geduldig antwoord gegeven op al onze vragen. En als laatste alle leerkrachten van de Waerdenborch die door ons hun lessen wilden laten verstoren, zodat wij onze gegevens bij elkaar konden krijgen. Iedereen, bedankt!

Literatuur

Ajzen, I. (1991). The Theory of Planned Behaviour. *Organizational behaviour and human decision processes*, **50**, p. 179 – 211.

Anderson, P. & Baumberg, B. (2006) Alcohol in Europe. *Institute of Alcohol Studies*.

Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. *Englewood Cliffs*, Prentice Hall.

Boer, H. & Westhoff, Y. (2006). The role of positive and negative signaling communication by strong and weak ties in the shaping of safe sex subjective norms of adolescents in South Africa. *Communication Theory* **16**, p. 75 - 90

Centraal Bureau voor de Statistiek, (2007). Alcohol consumption youth and over-65s at the same level. *Web magazine*.

van Dorsselaer, S., Zeijl, E., van den Eeckhout, S., ter Bogt, T. & Vollebergh, W. (2007). Health Behaviour in School-aged Children 2005: Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland. *Trimbos Instituut*.

Fishbein, M., & Ajzen, I. (1975). Belief, attitude, intention, and behavior: An introduction to theory and research. *Reading, MA: Addison.Wesley*.

Gerrard, M., Gibbons, F.X., Stock, M.L., Vande Lune, L.S. & Cleveland, M.J. (2005). Images of Smokers and Willingness to Smoke Among African American Pre-adolescents: An Application of the Prototype/Willingness Model of Adolescent Health Risk Behavior to Smoking Initiation. *Journal of Pediatric Psychology*, **30**, p. 305-318.

Ginsburg, H.J. & Miller, S.M. (1982). Sex Differences in Children's Risk-Taking Behavior. *Child Development*, 53, p. 426-428

Gullone, E. & Moore, S. (2000). Adolescent risk-taking and the five-factor model of personality. *Journal of Adolescence*, 23, p. 393 - 407

Hukkelberg, S.S. & Dykstra, J.L. (2009). Using the Prototype/Willingness model to predict smoking behaviour among Norwegian adolescents. *Addictive Behaviors*, 34, p. 270-276.

Marcoux, B.C. & Shope, J.T. (1997). Application of the Theory of Planned Behavior to adolescent use and misuse of alcohol. *Health Education Research*, 12, p. 323-331

Schlegel, R.P., D'Avernas, J.R., Zanna, M.P., DeCourville, N.H. & Manske, S.R. (1992). Problem Drinking: A Problem for the Theory of Reasoned Action? *Journal of Applied Social Psychology*, 22, p. 358 - 385

van der Vorst, H.L., Engels, R.C M E., Meeus, W., Dekovic, M. & Van Leeuwe, J. (2005) The role of alcohol-specific socialization in adolescents' drinking behaviour. *Addiction*. 100, p. 1464 – 1476

www.alcoholinfo.nl, 'Verantwoord gebruik'. Laatst gewijzigd, 22 september 2008, geraadpleegd, juni 2009.

Vragenlijst alcohol en jongeren.

Bedankt dat je de lijst in wilt vullen. We zouden je willen vragen zo eerlijk en compleet mogelijk antwoord te geven.

1. *Jouw leeftijd:* jaar

2. *Jouw geslacht:*

€ jongen € meisje

3. *Heb je broers of zussen?*

€ Ja € Nee

4. *Hoe oud is/zijn je broer(s)? (heb je geen broers, sla deze vraag dan over)*
vul in: jaar.

5. *Hoe oud is/zijn je zus(sen)? (heb je geen zussen, sla deze vraag dan over)*
vul in: jaar.

6. *In de hoeveelste klas zit je?*

€ 1^e € 2^e € 3^e € 4^e € 5^e € 6^e

7. *Welke richting volg je?:*

VMBO BL/BK/KB/KT

VMBO GL/TL/TH

HAVO

HAVO/VWO

VWO

Omcirkel hier onder steeds jouw keuze in de schema 's.

8. Hoe vaak zegt je moeder ongeveer zoiets als:

1= nooit, 2= soms, 3= regelmatig, 4= vaak

Je mag zelf weten hoeveel alcohol je drinkt	1	2	3	4
Je moet niet te veel alcohol drinken	1	2	3	4
Alcohol drinken is gezellig	1	2	3	4
Te veel alcohol drinken is gevaarlijk	1	2	3	4

9. Hoe vaak zegt je vader ongeveer zoiets als:

1= nooit, 2= soms, 3= regelmatig, 4= vaak

Je mag zelf weten hoeveel alcohol je drinkt	1	2	3	4
Je moet niet te veel alcohol drinken	1	2	3	4
Alcohol drinken is gezellig	1	2	3	4
Te veel alcohol drinken is gevaarlijk	1	2	3	4

10. Hoe vaak krijg je van je broer(s) ongeveer zoiets te horen als (*als je geen broers hebt, sla deze vraag over*):

1= nooit, 2= soms, 3= regelmatig, 4= vaak

Kom op, drink er nog één mee!	1	2	3	4
Je zou niet zo veel alcohol moeten drinken	1	2	3	4
Ga je gezellig mee stappen/drinken?	1	2	3	4
Je moet wel oppassen met (te veel) alcohol drinken	1	2	3	4

11. Hoe vaak krijg je van je zus(sen) ongeveer zoiets te horen als (*als je geen zussen hebt, sla deze vraag over*):

1= nooit, 2= soms, 3= regelmatig, 4= vaak

Kom op, drink er nog één mee!	1	2	3	4
Je zou niet zo veel alcohol moeten drinken	1	2	3	4
Ga je gezellig mee stappen/drinken?	1	2	3	4
Je moet wel oppassen met (te veel) alcohol drinken	1	2	3	4

12. Hoe vaak krijg je van je vrienden of vriendinnen ongeveer zoiets te horen als:

1= nooit, 2= soms, 3= regelmatig, 4= vaak

Kom op, drink er nog één mee!	1	2	3	4
Je zou niet zo veel alcohol moeten drinken	1	2	3	4
Ga je gezellig mee stappen/drinken?	1	2	3	4
Je moet wel oppassen met (te veel) alcohol drinken	1	2	3	4

13. Hoe vaak drinken de mensen in jouw omgeving alcohol?

(omcirkel jouw keuze in het schema)

1= nooit, 2= een paar keer per jaar, 3= één of twee keer per maand, 4= één keer per week, 5= twee of drie keer per week, 6= vaker dan drie keer per week

Moeder	1	2	3	4	5	6
Vader	1	2	3	4	5	6
Broers	1	2	3	4	5	6
Zussen	1	2	3	4	5	6
Vrienden	1	2	3	4	5	6
Vriendinnen	1	2	3	4	5	6

14. Hoeveel glazen (of blikjes of flesjes) alcohol drinken de mensen in je omgeving per keer? *(Geef een ruwe schatting en vul in:)*

Moeder:

Vader:

Broers:

Zussen:

Vrienden:

Vriendinnen:

15. Hoe oud was je toen je van je ouders voor het eerst alcohol mocht drinken?

(mag je nog geen alcohol drinken vul dan in hoe oud je moet zijn voor het wél mag van je ouders)

Vul in: jaar

16. Hebben je ouders regels over hoeveel glazen alcohol je per keer mag drinken?

nee, ik mag zoveel drinken als ik zelf wil

ja, ik mag per keer (vul in): glazen alcohol drinken

17. Hebben je ouders regels over hoe vaak je alcohol mag drinken?

nee, ik mag zo vaak alcohol drinken als ik zelf wil

ja, ik mag per maand (vul in): keer alcohol drinken.

18. Weet jij wat je ouders van alcohol gebruik vinden?

nee, weet ik niet

ja, ze vinden het:

- erg slecht voor je,
- niet zo leuk of niet zo verstandig,
- ze hebben geen mening (neutraal),
- ze vinden het gewoon gezellig,
- ze vinden het erg leuk.

19. Weet je wat je broer(s) of zus(sen) van alcohol gebruik vinden? (als je geen broers of zussen hebt kun je deze vraag over slaan)

nee, weet ik niet

ja, ze vinden het:

- erg slecht voor je,
- niet zo leuk of niet zo verstandig,
- ze hebben geen mening (neutraal),
- ze vinden het gewoon gezellig,
- ze vinden het erg leuk.

20. Weet je wat je vrienden of vriendinnen van alcohol gebruik vinden?

nee, weet ik niet

ja, ze vinden het:

- erg slecht voor je,
- niet zo leuk of niet zo verstandig,
- ze hebben geen mening (neutraal),
- ze vinden het gewoon gezellig,
- ze vinden het erg leuk.

21. Kun je aangeven in hoeverre jij de volgende eigenschappen vindt passen bij een meisje van jouw leeftijd dat meer dan zes glazen alcohol op een avond (of per keer uitgaan) drinkt? (*omcirkel jouw keuze in het schema*)

1= helemaal wel, 2= een beetje wel, 3=neutraal, 4=een beetje niet, 5=helemaal niet

Cool	1	2	3	4	5
Slim	1	2	3	4	5
Populair	1	2	3	4	5
Onverstandig	1	2	3	4	5
Volwassen	1	2	3	4	5
Saai	1	2	3	4	5
Voorzichtig	1	2	3	4	5
aantrekkelijk	1	2	3	4	5
Zelfverzekerd	1	2	3	4	5
Een meeloper	1	2	3	4	5
Sociaal	1	2	3	4	5
Sexy	1	2	3	4	5
Stoer	1	2	3	4	5
Rijk	1	2	3	4	5
Gezond	1	2	3	4	5

22. Kun je aangeven in hoeverre jij de volgende eigenschappen vindt passen bij een jongen van jouw leeftijd die meer dan zes glazen alcohol op een avond (of per keer uitgaan) drinkt? (*omcirkel jouw keuze in het schema*)

1= helemaal wel, 2= een beetje wel, 3=neutraal, 4=een beetje niet, 5=helemaal niet

Cool	1	2	3	4	5
Slim	1	2	3	4	5
Populair	1	2	3	4	5
Onverstandig	1	2	3	4	5
Volwassen	1	2	3	4	5
Saai	1	2	3	4	5
Voorzichtig	1	2	3	4	5
aantrekkelijk	1	2	3	4	5
Zelfverzekerd	1	2	3	4	5
Een meeloper	1	2	3	4	5
Sociaal	1	2	3	4	5
Sexy	1	2	3	4	5
Stoer	1	2	3	4	5
Rijk	1	2	3	4	5
Gezond	1	2	3	4	5

23. Als je een jongen bent: in hoeverre vind jij dat je lijkt op zo 'n jongen? En als je een meisje bent: in hoeverre vind jij dat je lijkt op zo 'n meisje? (*omcirkel jouw keuze op de lijn*)

1= helemaal wel, 2= een beetje wel, 3=neutraal, 4=een beetje niet, 5=helemaal niet

1 2 3 4 5

24. Stel je bent op een feestje, waar veel alcohol gedronken wordt. Je hebt zelf al best veel alcohol op en een vriend of vriendin biedt je nog een glas aan. Wat zou je doen? (*omcirkel je keuze in het schema*)

1= zeker niet, 2= waarschijnlijk niet, 3= misschien, 4= waarschijnlijk wel, 5= zeker wel

Ik zou in zo 'n situatie...:

... het drankje aannemen en opdrinken	1	2	3	4	5
... "nee bedankt" zeggen en het drankje niet aannemen	1	2	3	4	5
... het drankje niet aannemen en even ergens anders heen gaan (bv. naar de WC of naar andere vrienden die niet drinken)	1	2	3	4	5

25. Hoeveel glazen (of blikjes of flesjes) alcohol drink jij per keer?

Ik drink per keer gemiddeld (vul in): glazen alcohol

26. Hoe vaak drink jij alcohol?

Ik drink gemiddeld per maand (vul in): keer alcohol

27. Waar drink je meestal alcohol?

1= nooit, 2= soms, 3= regelmatig, 4= vaak (*omcirkel je keuze in het schema*)

in de disco	1	2	3	4
in een kroeg of café	1	2	3	4
gewoon thuis	1	2	3	4
bij vrienden thuis	1	2	3	4
in een drinkkeet of jongeren club	1	2	3	4
in de sportkantine	1	2	3	4
ergens anders (vul in):	1	2	3	4

28. Met wie drink je meestal alcohol?

1= nooit, 2= soms, 3= regelmatig, 4= vaak (*omcirkel je keuze in het schema*)

met je ouders	1	2	3	4
met je broers	1	2	3	4
met je zussen	1	2	3	4
met vrienden	1	2	3	4
met vriendinnen	1	2	3	4
met sportkameraden	1	2	3	4
of alleen	1	2	3	4

29. Wat voor soort alcohol drink je meestal?

1= nooit, 2= soms, 3= regelmatig, 4= vaak (*omcirkel je keuze in het schema*)

Bier, gewoon of speciaal bier	1	2	3	4
Wijn, rood, wit, rosé	1	2	3	4
Zoete drankjes zoals breezers, smirnoff ice etc.	1	2	3	4
Mixjes zoals bacardi/cola, rode wodka/red-bull, bessen/jus	1	2	3	4
Sterke drank zoals (zwarte) wodka, tequila, jägermeister	1	2	3	4

30. Hoe oud was je toen je voor het eerst een heel glas/blikje/flesje alcohol dronk?

Vul in: jaar

31. Wie gaf je je eerste glas/blikje/flesje alcohol te drinken (of met wie dronk je het)?

- ouder(s),
- broer of zus,
- andere familieleden,
- vrienden of vriendinnen
- buren/kennissen,
- sportvrienden/vriendinnen

32. Waarom drink jij alcohol? (drink je geen alcohol, sla deze vraag dan over)

- Ik vind het lekker smaken
- Ik wil graag aangeschoten of dronken worden
- Iedereen doet het (en ik wil er graag bij horen)
- Uitgaan is niet leuk zonder drank
- Anders (vul in):

33. Waarom drink jij geen alcohol? (drink je wel alcohol, sla deze vraag dan over)

- Ik vind het niet lekker smaken
- Ik wil niet aangeschoten of dronken worden
- Iedereen doet het (en ik wil geen meeloper zijn)
- Het is slecht voor je
- Ik heb er geen geld voor
- Het mag niet van mijn ouders
- Anders (vul in):

34. Wat vindt je een normale hoeveelheid alcohol voor een meisje van 16 jaar om per avond te drinken?

Vul in: glazen

35. Wat vindt je een normale hoeveelheid alcohol voor een jongen van 16 jaar om per avond te drinken?

Vul in: glazen

Wil je verder nog iets kwijt dan kan dat hier:

.....
.....
.....
.....

Bedankt voor je tijd! ☺

Bijlage II. De begeleidende brief bij de vragenlijst 'alcohol en jongeren'. Door Kristin Seeger en Nathalie Reerink, juni 2009.

Enschede, maart 2009.

Hallo,

De vragenlijst die hier voor je ligt gaat over alcohol en jongeren. We willen graag van jou weten hoe je over alcohol denkt. In de lijst worden onder andere vragen gesteld over wat je van drank vindt, met wie je over alcohol praat en of je zelf alcohol drinkt. De gegevens worden anoniem verwerkt, je hoeft dus niet je naam in te vullen. We hopen dat je ons hier mee wilt helpen door even de tijd te nemen om de vragen in te vullen.

Alvast bedankt voor je tijd en moeite!

Groetjes,

Kristin Seeger
Nathalie Reerink.